

**การฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา
ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*
Professional Practicum of Educational Administration Based on the Seven
Principle of Kalayanamittadhamma of Graduate Students of
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus**

พระครูชัยรัตนากร¹ และจิราภรณ์ ผันสว่าง²

Phrakruchairattanakorn¹ and Jiraporn Phansawang²

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด^{1,2}

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus^{1,2}

Email : chairattanagon@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา อาจารย์ประจำหลักสูตร เจ้าหน้าที่ และนักศึกษา จำนวน 88 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. แนวทางการพัฒนาการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด 1)ด้านมาตรฐานความรู้ ควรมีการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้แบบโครงการเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้ของอาจารย์ที่มุ่งที่ผลลัพธ์การเรียนรู้ ให้นักศึกษามีทักษะในเรื่องการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การคิดเชิงวิพากษ์ หรือคิดแบบมีวิจารณญาณ ทักษะการสื่อสาร และ

* Received September 11, 2021; Revised December 14, 2021; Accepted December 21, 2021

ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ 2)ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงานควรมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในวิชาชีพให้เกิดผลเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างชัดเจน 3)ด้านมาตรฐานการปฏิบัติตน ควรจัดอบรมนักศึกษาเกี่ยวกับการประพฤติตน จรรยาบรรณทั้งต่อตนเอง วิชาชีพ สังคม เพื่อเป็นแนวทางและข้อพึงระวังในการประพฤติปฏิบัติ

คำสำคัญ : การฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษา; หลักกัลยาณมิตรธรรม; นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

ABSTRACT

The objectives of the research article were 1) to study professional practicum of educational administration based on the Seven Principles of Kalyanamittadhamma of the graduate students of Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus and 2) to find out the guidelines for professional practicum of educational administration based on the Seven Principles of Kalyanamittadhamma of the students as earlier mentioned. Samples were the administrators, lecturers, supporters and graduate students, totally 88 in number. The instrument for collecting the data was the five-scale ranking questionnaire. The data collected were analyzed by the computer program, and the statistical devices composed of Frequency, percentage, mean, standard deviation.

The research results were as follows: 1) The professional practicum of educational administration based on the Seven Principle of Kalyanamittadhamma of the graduate students of Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus was found, in both overall and individual aspects, to stand at a 'MUCH' level. 2) The guidelines for developing the professional practicum of educational administration based on the Seven Principle of Kalayanamittadhamma of the graduate students in mention as suggested by the responses were (1) Knowledge standards: there should be learning management based on problems, project, research, and teachers, which focuses on learning outcomes and develops students' kills in the areas of analytical thinking, problem solving, critical thinking, together with communication skills and computer skills. (2) Performance standards: there should be requirements for professional performance to achieve the goals mutually and clearly defined. (3) Disciplinary standards: There should be organized the training program for

students on behavioral code of ethics, profession, and society as a guideline and caution in terms of behavior.

Keywords : Professionalpracticum of Educational Administration; The Seven Principles of Kalayanamittadhamma; Graduate Students

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำกรวิจัย

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญด้านการศึกษาในฐานะกลไกหลักในการพัฒนาประเทศมาโดยตลอดและเนื่องจากแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับเดิมได้สิ้นสุดลง กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงได้จัดทำ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ฉบับนี้ขึ้นเพื่อในด้านประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการการศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและระบบการจัดการที่ต้องได้รับการปรับปรุงเป็นลำดับแรก โดยเฉพาะการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กซึ่งมีอยู่จำนวนมาก เพื่อเพิ่มคุณภาพการศึกษา การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศทางการศึกษาที่เชื่อมโยงกันเพื่อใช้ในการบริหารจัดการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยเฉพาะสถานศึกษาขนาดเล็กการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัด รวมทั้งโครงการเร่งด่วนที่สำคัญและการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดและจุดเน้นว่าด้วยเรื่องการบริหารจัดการศึกษาและการบริหารจัดการการศึกษา เพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุเป้าหมาย อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 8 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 เพื่อให้ส่วนราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ยึดเป็นกรอบการดำเนินงานในการจัดทำแผน พร้อมทั้งขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการศึกษาโดยคาดหวังว่าผู้เรียนทุกช่วงวัยจะได้รับการพัฒนาในทุกมิติ เป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ และมีความพร้อมร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ สู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การผลิตบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญและมีความเป็นเลิศรอบด้าน การมีทักษะชีวิตและการทำงาน การมีทักษะทางสังคม ทักษะการเรียนรู้วัฒนธรรม ทักษะด้านสารสนเทศและเทคโนโลยีสมัยใหม่ถือเป็นเป้าหมายสำคัญในการบริหารการศึกษาตามที่แผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดไว้ ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วนเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการผลิตบัณฑิต รวมถึงการบริหารการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับยุคปัจจุบันเพื่อให้การผลิตบัณฑิตสอดคล้องกับความต้องการของโลกในยุคปัจจุบัน ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จึงต้องมีทักษะที่หลากหลายต้องเป็นนักบริหารมืออาชีพ(ชัยยนต์ เพาพาน, 2559)

ที่สามารถนำพาและกำกับติดตามให้ครูผู้สอนสามารถจัดการสอนได้สอดคล้องกับการศึกษาในยุคปัจจุบัน ที่ต้องการพัฒนาทักษะขั้นสูงของผู้เรียน ซึ่งเป็นการพัฒนาผู้เรียนมากกว่าชั้นความจำและความเข้าใจ อีกทั้งจุดอ่อนของครูผู้สอนในปัจจุบันคือทักษะการสอนเพื่อพัฒนาทักษะขั้นสูงของผู้เรียนเนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังคุ้นเคยกับวิธีการสอนแบบเดิม ที่ยังไม่ตอบสนองการพัฒนาทักษะของผู้เรียน เท่าที่ควร และยังคงเป็นโจทย์สำคัญของบริหารสถานศึกษาที่จะต้องดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน (สันติ งามเสริฐ, 2560)

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงปัญหาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับ จุดอ่อนของระบบการศึกษาและการพัฒนาบุคลากรและการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ยังไม่เหมาะสม ขาดความคล่องตัว ยังมีความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษารวมทั้งปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และการขาดความตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์ สุจริต และการมีจิตสาธารณะของคนไทยส่วนใหญ่ ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สนองและรองรับความท้าทายดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องปฏิรูปการบริหารจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการปฏิบัติการวิชาชีพบริหาร การศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรม เนื่องจากผู้วิจัยคิดว่าการเป็นนักบริหารการศึกษาที่จะทำงานได้สัมฤทธิ์ผลและสำเร็จตามเป้าหมายของสถานศึกษานั้นๆ นักบริหารการศึกษาจะต้องมีคุณธรรมหรือหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในการบริหาร คุณธรรมนั้นไม่ใช่เพียงฝึกฝนให้มีเป็นเพียงความรู้โดยสามารถจำได้อธิบายได้ แต่ต้องฝึกฝนให้มีเป็นความรู้ โดยตระหนักได้ว่าอะไรดี อะไรไม่ควร และปฏิบัติในทางที่ดีที่ควรให้เป็นปกติวิสัย ในการฝึกฝนคุณธรรมนั้นพึงใช้สิ่งโน้มนำให้คุณธรรมต่ำลงได้แก่ ความไม่ซื่อตรงต่อตนเอง ซึ่งอาจเป็นการวินิจฉัยเข้าข้างตนเองว่าสิ่งที่ทำไปนั้นไม่ผิดหรือโยนความผิดให้ผู้อื่น หรืออภัยให้แก่ตนเองในการทำผิด โดยหวังทำดีชดเชยเมื่อภายหลังหรือยกเว้นให้แก่ตนเองด้วยความรู้สึกรู้ว่าทำผิดครั้งเดียวไม่เป็นไร หรือมองเห็นศีลธรรมเป็นเกณฑ์สำหรับคนอื่นหรือเกี่ยงให้คนอื่นประพฤติดีเสียก่อน กระทรวงศึกษาธิการได้วาดภาพครุฑตามแบบฉบับว่า เป็นกัลยาณมิตร หรือมิตรที่ดั่งงามของคนทั่วไปคือทั้งของศิษย์และของบุคคลอื่นๆ ซึ่งบุคคลที่ได้นามว่า กัลยาณมิตรนั้นจะต้องประกอบพร้อมไปด้วย กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการคือ 1)ปิโย คือ ความน่ารัก หมายถึง มีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าถึงจิตใจและสร้างความสนิทสนมเป็นกันเอง 2)ครุ คือ นำเคารพ หมายถึง เป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้รู้สึกอบอุ่นใจและเป็นที่พึ่งได้ 3)ภาวนีโย คือ นำเจริญใจ หมายถึง มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง เป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ และเป็นที่น่ายกยอกเอาแบบอย่าง 4)วตตะตา คือ รู้จักพูดให้ได้ผล หมายถึง รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรทำอะไร คอยให้คำแนะนำตักเตือนและเป็นที่ปรึกษาที่ดี 5)วจนกฺขโม คือ อุดหนุนต่อถ้อยคำ หมายถึง พร้อมรับฟังคำปรึกษาซักถาม อุดหนุนต่อคำลวงเกิน คำตักเตือนและอุดหนุนฟังได้ไม่เสียอารมณ์ 6)คฺมภีรณ

จกถกตดา คือ แดงเรื่องล้าลึกได้ หมายถึง กล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้ง่าย 7) โน จฏฐาเน นิโยชเย คือ ไม่ชักนำในอฐาน หมายถึง ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหล (พระธรรมปิฎก, 2552)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรม ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ทำให้ทราบสภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

3.2 ได้แนวทางการพัฒนาการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรม ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

3.3 สามารถนำรูปแบบและแนวทางการพัฒนาการปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลัก กัลยาณมิตรธรรม ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด และวิทยาเขต วิทยาลัยอื่นเพื่อให้นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นต่อไป

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ผู้วิจัยกำหนดขอบเขต ของการวิจัย ดังนี้ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้อำนวยการ จำนวน 3 รูป อาจารย์ ประจำหลักสูตร จำนวน 10 รูป/คน เจ้าหน้าที่ จำนวน 3 รูป/คน และนักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ปีการศึกษา 2563 จำนวน 73 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 88 รูป/คน ขอบเขตเนื้อหาการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาการฝึกปฏิบัติการ วิชาชีพบริหารการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาที่คุรุสภากำหนดจำแนกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านมาตรฐานความรู้ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงาน และด้านมาตรฐานการปฏิบัติตน โดยนำ หลักกัลยาณมิตรธรรม มาบูรณาการในการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาซึ่งประกอบด้วย 1)ปิโย ความมีเมตตากรุณา 2)ครุ ความน่าเคารพ 3)ภาวนีโย คือ ความน่าเจริญใจ 4)วตฺตา ความรู้จักพูดให้ได้ผล 5)วจนฺทขโม ความอดทนต่อถ้อยคำ 6)คฺมภีรณฺจกถกตดา การแดงเรื่องล้าลึก และ7)โน จฏฐาเน นิโยชเย

การไม่ชักนำในอฐาน ขั้นตอนของการวิจัย ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้ 1)ศึกษาสภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพอการบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด 2)ศึกษาแนวทางการพัฒนาการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพอการบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ด้านพื้นที่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ด้านระยะเวลา ได้แก่ ปีการศึกษา 2563 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาสภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพอการบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ได้แก่ ด้านมาตรฐานความรู้ตามหลักกัลยาณมิตรธรรมด้านมาตรฐานการปฏิบัติงาน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม และด้านมาตรฐานการปฏิบัติตน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรมเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1.1 ด้านมาตรฐานความรู้ ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม พบว่า สภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพอการบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ในการบริหารจัดการการศึกษา รองลงมา คือ นำความรู้ ความเข้าใจในหลักการและทฤษฎีทางการบริหารการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สามารถใช้และบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม

5.1.2 ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงาน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม พบว่า สภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพอการบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พัฒนาแผนงานขององค์การให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง รองลงมา คือ แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์

5.1.3 ด้านมาตรฐานการปฏิบัติตน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม พบว่า สภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพอการบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อ

พิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ รองลงมา คือ ไม่กระทำความผิดเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์และผู้รับบริการ และให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม

5.2 แนวทางการพัฒนาการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรม ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

5.2.1 ด้านมาตรฐานความรู้ ตามหลักกัลยาณมิตรธรรมแนวพัฒนา คือ 1) มหาวิทยาลัยควรมีการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้แบบโครงการเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้ของอาจารย์ที่มุ่งที่ผลลัพธ์การเรียนรู้ ให้นักศึกษามีทักษะในเรื่อง การคิด วิเคราะห์ การแก้ปัญหา การคิดเชิงวิพากษ์ หรือคิดแบบมีวิจารณญาณ ทักษะการสื่อสาร และทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ 2) มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนรู้ให้นักศึกษารู้จักวิธีการบูรณาการการบริหารการศึกษา ให้เข้ากับกิจกรรมต่างๆ ได้ทุกกิจกรรมอย่างเชี่ยวชาญ 3) มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนรู้ให้นักศึกษารู้จักวิธีการเป็นผู้นำ และเรียนรู้วิธีการบริหารการศึกษาให้ได้

5.2.2 ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงาน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรมแนวทาง คือ 1) มหาวิทยาลัยควรมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในวิชาชีพให้เกิดผลเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างชัดเจน 2) มหาวิทยาลัยควรจัดอบรมการบริหารการศึกษาเพื่อให้เกิดความชำนาญในการประกอบวิชาชีพ ทั้งความชำนาญเฉพาะด้านและความชำนาญตามระดับคุณภาพของมาตรฐานการปฏิบัติงาน 3) มหาวิทยาลัยควรจัดอบรมเพื่อพัฒนาความรู้แก่นักศึกษาเพื่อความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพราะเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสิ่งจำเป็นสูงสุดของผู้บริหารที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการตัดสินใจปรับปรุง พัฒนาการบริหารจัดการหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ บุคลากรของหน่วยงานหรือองค์กรและการนิเทศ

5.2.3 ด้านมาตรฐานการปฏิบัติตน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรมแนวทาง คือ 1) มหาวิทยาลัยควรจัดอบรมนักศึกษาเกี่ยวกับการประพฤติตน จรรยาบรรณทั้งต่อตนเอง วิชาชีพ สังคม เพื่อเป็นแนวทาง และข้อพึงระวังในการประพฤติปฏิบัติ 2) มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักศึกษารู้วิธีการให้ความสำคัญกับการสร้างสัมพันธภาพอันดีกับผู้ร่วมงานซึ่งผู้บริหารจะมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับบุคลากรในสถานศึกษาได้ก็ต่อเมื่อให้ความเคารพและสนับสนุนต่อผู้อื่น รวมถึงเชื่อมั่นว่าครูเป็นมืออาชีพ คอยสนับสนุนให้ครูและนักเรียนมีการพูดคุยกันอย่างเปิดกว้างอยู่ตลอด

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ดมีประเด็นที่น่าสนใจและสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

6.1 สภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพการบริหารการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการศึกษาที่มุ่งเสริมให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงในการทำงานเป็นการเรียนรู้สถานการณ์และสภาพการณ์ที่เป็นจริงของการทำงาน อีกทั้งเป็นการนำเอาความรู้ที่ได้รับทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติไปทดลองใช้ เพื่อเป็นการต่อยอดให้เกิดความชัดเจนเห็นจริงในองค์ความรู้ที่ได้รับอันจะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาในการเตรียมความพร้อมในพฤติกรรมทุกด้านไม่ว่าจะเป็นในส่วนของบุคลิกภาพสติปัญญา เจตคติ ที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตร้อยเอ็ด (2562) ที่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาเพื่อให้การฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาของนักศึกษาเป็นไปเพื่อการ “แลกเปลี่ยน” (Exchange) ในภูมิความรู้ (Knowledge) ภูมิปัญญา (Wisdom) ซึ่งกันและกันกับผู้ปฏิบัติในสถานศึกษาหรือหน่วยงานทางการศึกษา ต่างเป็นผู้ให้และต่างเป็นผู้ได้รับ เพื่อมุ่งหวังให้เกิดผลการปฏิบัติ (Result) การเรียนรู้ (Learning) และความรู้ใหม่ (New Knowledge) และส่งผลต่อนักศึกษามีพัฒนาการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ (Thai Qualifications Framework for Higher Education-TQF) และตามทีมมหาวิทยาลัยกำหนดเพิ่มเติมในด้านทักษะการเรียนรู้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปภาณ โอนอ่อนปกากุล (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารในสถานศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารในสถานศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ในภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

6.1.1 ด้านมาตรฐานความรู้ ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม พบว่า สภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักศึกษาสามารถนำความรู้ ความเข้าใจในหลักการและทฤษฎีทางการบริหารการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาได้เป็นอย่างดี สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ในการบริหารจัดการการศึกษา มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการศึกษาให้มีคุณภาพจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา ประเมินผลและติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา นิเทศ กำกับ ติดตาม

และประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ พัฒนาหลักสูตรและกำกับติดตามการจัดทำหลักสูตร ใช้และบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเพื่อศึกษานำกระบวนการทางการวิจัยการวัดและประเมินผลไปใช้ในการบริหารจัดการ การศึกษาได้และเป็นผู้นำเชิงคุณธรรมจริยธรรม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา เป็นต้นสอดคล้องกับ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด (2560) ที่กล่าวถึงเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2558 รายวิชาหรือคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตร กำหนดให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ระบบการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาในระดับสังคมโลกและภูมิภาคโดยเปรียบเทียบกับระบบการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาในประเทศไทยในมิติต่างๆ ให้ตระหนักถึงแนวโน้มและนวัตกรรมเพื่อการบริหารการศึกษาที่เกิดขึ้นในระดับโลก ภูมิภาค และภายในประเทศ ให้เห็นความสำคัญเกี่ยวกับพุทธศาสนาเพื่อการบริหารการศึกษา โดยให้นำเอาหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเข้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารการศึกษา ให้ตระหนักถึงภาวะผู้นำกับการบริหารการเปลี่ยนแปลงของโลกที่จะมีผลต่อเนื่องถึงปัญหาและคุณภาพของการบริหารการศึกษา และสอดคล้องกับแนวคิดของ สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (2560) ได้กำหนดคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ ตามแนวปฏิรูปการศึกษาเกี่ยวกับการเป็นผู้บริหารทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพจะต้องเป็นผู้มีภูมิรู้ทางด้านการศึกษาเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างการศึกษา กับสภาวะแวดล้อมในสังคม สามารถวิเคราะห์ปัญหาและแนวโน้มทางการศึกษาของไทยได้อย่างชัดเจน มีความเป็นผู้นำในการปฏิรูปการศึกษา เป็นผู้นำทางวิชาการ และเป็นผู้นำในการบริหารคุณภาพการศึกษา

6.1.2 ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงาน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรมพบว่า สภาพการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักศึกษาสามารถพัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง และแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียน และชุมชน ความมุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ และสร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2540) ได้กำหนดมาตรฐานผู้บริหารการศึกษาของคุรุสภา พ.ศ. 2540 ซึ่งได้กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติงานในหน้าที่ผู้บริหารสถานศึกษาไว้ 12 ประการ 1) ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา 2) ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากรผู้เรียนและชุมชน 3) มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ 4) พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง 5) พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ 6)

ปฏิบัติงานขององค์กรโดยเน้นผลถาวร 7) รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ 8) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 9) ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์ 10) แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา 11) เป็นผู้นำและสร้างผู้นำและ 12) สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์ รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปภาณ โอนอ่อนปภากุล (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารในสถานศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 พบว่า ด้านพัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริงในภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

6.1.3 ด้านมาตรฐานการปฏิบัติตน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรมพบว่า สภาพการฝึกปฏิบัติการศึกษาวิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาได้ปฏิบัติตนตามหลักกัลยาณมิตร พุดจาด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวาน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีกิจกรรมายาท สุภาพ อ่อนโยน มีมนุษยสัมพันธ์ดี วางตัวได้เหมาะสม มีความเมตตากรุณาต่อบุคคลากรทุกคนอย่างเท่าเทียมและประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี กล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ในการแก้ปัญหาทุกรูปแบบ สามารถปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ตั้งใจในการทำงานทุกงานจนประสบผลสำเร็จ และมีความมั่นใจในตนเองขณะทำงานเสียสละส่วนตนเพื่อส่วนรวมรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพ สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2542) กล่าวไว้ว่า ความเป็นกัลยาณมิตร ของครูอาจารย์ และผู้บริหารคือสาระของการสร้างชุมชนแห่งการศึกษา ผู้บริหารและครูอาจารย์นั้น อยู่ในฐานะเป็นผู้นำที่เอื้อการศึกษาแก่ศิษย์และผู้อื่นๆ ในชุมชน จึงเป็นแกนกลางของการสร้างชุมชนแห่งการศึกษาหรือชุมชนวิชาการซึ่งเป็นชุมชนแห่ง กัลยาณมิตร ดังนั้นผู้บริหารและครูอาจารย์ จึงควรมีคุณสมบัติแห่งความเป็นกัลยาณมิตรที่ทำเพราะ เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการเมื่อผู้บริหารและครูอาจารย์มีเมตตา กรุณา และมุทิตา ที่พุดไปแล้ว โดยแสดงออกมาอย่างถูกต้องในความสัมพันธ์ภายในชุมชนก็จะมีคุณสมบัติของกัลยาณมิตร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปภาณ โอนอ่อนปภากุล (2557) ได้ทำการวิจัยการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารในสถานศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 พบว่า ด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติการศึกษาวิชาชีพบริหารการศึกษาของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ควรกำหนดนโยบายในการบูรณาการ

หลักธรรมสำหรับการฝึกปฏิบัติการศึกษาชีพรบริหารการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิผลให้ได้รับประสบการณ์จริงในภาคปฏิบัติ การปรับตัวเข้ากับสังคมการทำงานจริงในหน่วยงานทางการศึกษา

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

7.2.1 ด้านมาตรฐานความรู้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของควรมุ่งเน้นทักษะความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารหรือการจัดการความรู้ในการบริหารแนวใหม่ๆ การเลือกและปรับปรุงใช้นวัตกรรมได้หลากหลายตรงสถานการณ์เงื่อนไขข้อจำกัดของงานและองค์กรไปสู่ผลได้จริง

7.2.2 ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมุ่งเน้นทักษะเป็นนักวิชาการและความเป็นผู้นำทางวิชาการการเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปฏิรูปการศึกษาความสามารถในการบริหารจัดการความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร ศาสตร์การสอน รูปแบบการเรียนการสอน และความก้าวหน้าทางวิทยาการที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ และทักษะความรู้และความสามารถทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสื่อสารและการปฏิบัติงานได้

7.2.3 ด้านมาตรฐานการปฏิบัติตนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมุ่งเน้นทักษะด้านการพัฒนาตนเองให้เกิดแรงจูงใจที่จะก้าวขึ้นเป็นผู้นำ และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในความศรัทธาและความรักในอาชีพ เป็นผู้เสียสละ มีความอดทน มุ่งมั่น เสียสละทุ่มเทในการปฏิบัติหน้าที่และปฏิบัติตนให้อยู่ในหลักศีลธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

7.3.1 ควรมีการวิจัยติดตามประเมินผลการใช้รูปแบบฝึกประสบการณ์วิชาชีพบริหารการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโททางการบริหารการศึกษา

7.3.2 ควรมีการวิจัยพัฒนาหลักเกณฑ์การฝึกวิชาชีพบริหารการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาโททางการบริหารการศึกษา

8. บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). (ร่าง)กรอบทิศทางแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

ชัยยนต์ เพาพาน. (2559). ผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21. วารสารคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. 1(1). 304-306.

ปภาณ โอนอ่อนปกากล. (2557). การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารในสถานศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. การค้นคว้าอิสระหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ (อารยวัฑฒิ)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2542). **มองสันติภาพโลก : ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตร้อยเอ็ด. (2562). **คู่มือการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพบริหาร การศึกษา**. ร้อยเอ็ด : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตร้อยเอ็ด.
- สันติ งามเสริฐ. (2560). การสร้างข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน. **วารสารวิชาการโรงเรียนนายเรือ ด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์**. 4(1). 48-67.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2540). **คู่มือสมาชิกคุรุสภา**. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579**. กรุงเทพฯ : พรินทรวรรณกราฟฟิค.